Zalai Károly

Avignoni emlék

1.

Nincsenek szárnyai, mégis repül. Úgy marad a levegőben, hogy hullámzik a teste, mintha víz alatt úszna. Amikor erősebben mozog, emelkedik, ha pedig elengedi magát, süllyedni kezd. A lépcsőház szűk, de könnyedén veszi a kanyarokat. Egyre följebb és följebb kerül, aztán kiszáll az utcára, mert mielőtt az ötödik emeletre jutna, talál egy nyitott ablakot. Hulló vakolatú, ósdi kémények között száll tovább, és úgy nézelődik a nyakát forgatva, mint a sirályok, amidőn a tenger fölött szárnyalnak. Süt a nap. Egy ovális alakú főtér fölött több kört leír, mert nagyon tetszenek neki a környező házak. Ezután a tengerhez érkezik. Egy kikötőben hatalmas hajót lát, körülötte sok ember és jármű várakozik. Síp harsan, egy sóderrel megrakott teherautónak beindítják a motorját.

Visszafordul a városba. Az egyik mellékutcában kapu nyílik, férfi lép ki rajta, és láncon medvét vezet. Majd egy parkot lát, odalent kávéházi asztalok sorakoznak. Az egyiknél hárman ülnek. Egy fehérruhás-nő és két kalapos férfi. Az asztalon csészék. A magasba emelkedik, nehogy észrevegyék. Rövidesen elszáll a település utolsó utcája fölött, aztán egy mezőt hagy maga mögött, amikor megpillantja a keskeny földutat. Elhatározza, hogy ezt követi. Az út most szőlőtőkékkel teli dombok között kanyarog. Épp szüretelnek. Élvezi a repülést, egyre gyorsabban száll, pedig ugyanolyan tempóban mozgatja a testét, mint korábban. Néptelen jegenyesorok között út vezet, ami arra csábítja, hogy lejjebb ereszkedjen, itt röpül tovább vad tempóban, miközben valami dalt énekel, szinte ordítva. Egyre fokozódik a sebessége, és nagy élvezettel fúrja magát az illatos, hűs levegőbe. A kanyar váratlanul éri, kisodródik, de ügyesen átröpül két fa között, ki a szabad térbe. Alatta zöld mező, virágokat is lát. Arrébb tó csillog, benne két hattyú úszik. Úgy dönt, itt pihenőt tart. Egy tisztáson landol, nem túl sikeresen, mert egy kicsit megüti magát, de nem történik komolyabb baja, hanyatt fekszik, és azonnal el is alszik.

Arra ébred, hogy fázik, és mindene fáj. Ki akarja nyitni a szemét, nyújtózni szeretne egy nagyot, de képtelen rá. Mozdulni sem tud, és kétségbeesetten észleli, hogy áthatolhatatlan sötétség veszi körbe. Mintha nem lenne szeme. Meg akar szólalni, de szája sincs. Mi történt vele? Hol van? Újra átgondolja az elmúlt pillanatokat. Néhány álomkép dereng az agyában. Mintha repült volna, majd utcák, háztetők, egy napsütötte park,

székek, asztalok s néhány ember képe villan föl előtte. Mintha beszélgettek volna valahol. De ez, gondolja, korábban történt, jóval az ébredése előtt. Fölébredt volna? Hát ez az! Ezt sem tudja. Kétségbeejtő, érthetetlen helyzetbe került. Emlékezni próbál. Ki fekszik az ágyban? Egyáltalán, ágyban van-e? Sőt most már abban sem biztos, hogy fekszik. Sötét veszi ugyan körbe, de lehet, hogy az űrben lebeg. Honnan jutott eszébe most az űr? És miközben ezen töpreng, újabb dolgok képe villan föl előtte: űrhajó, sötétség, levegő, rakéták. Nyomában millió képtöredék jelenik meg, amelyek azonban nem segítik tovább. Látja a világot, a földgolyóbist, embereket, tudja, hogy vannak állatok és növények, élet, mozdulatok, hangok és illatok, de a sötétség nem múlik körülötte. Ekkor arra gondol, és nagyon megörül a gondolatnak, hogy nyilván még mindig álmodik. Máskor is történt vele ilyesmi. Mikor máskor? Mi az, hogy máskor is? Mikor volt ez az idő és hol!? Nem tudja, de érzi, hogy valaha létezett egy olyan hely és idő, amikor az ébredéssel megszabadulhatott a kellemetlen álmoktól. Újabb lendületet vesz, hogy kinyissa a szemét, de most sem tudja. Olyan, mintha nem lenne akarata. Vagyis akarata az van, de nem hajtja végre a teste. Megint próbálkozik: emelné a kezét, hogy ellenőrizze a szemét, hogy megdörzsölje, de nincs mivel, s nincs mit ellenőriznie. De hát akkor, nyilall belé a gondolat, mi az istennel észleli mindezt!? Micsoda őrület veszi körbe!? Megpróbál fölidézni valamit az iménti álomfolyamból, mert azt reméli, ezek a morzsák hozzásegítik ahhoz, hogy jobban átlássa a helyzetét. Koncentrál. Lépcsőház, utcák, egy tér, tetők, medve, hattyú, valami park, egy asztalra emlékezik, amelynél hárman ültek. De hol van ő!? Önmagáról azonban nem jut eszébe semmi. Újra fölvillan viszont előtte a fehérruhás-nő képe, aki két kalapos férfival ült a kávéházi asztalnál. Mögötte napfényben csillogó platánfákat látott. Az egyiknek létrát támasztottak. Gondolatban le-föl mászkál a létrán, sőt föl tud kapaszkodni a fára is. Érzi a törzs rücskösségét, hallja, ahogy a lomb susog, de tovább nem jut.

2.

Azt hiszi, újra elaludt. Vagyis hát ebben reménykedett, miközben tudta, hogy ébren van, hiszen a helyzetéről gondolkodik. Ekkor mintha hangokat hallana! Ha hallok, gondolja, akkor van fülem, csak nem tudom megfogni, mintha nem lenne karom, pedig érzem, érzem az ujjaimat, a kézfejemet, a hónom alját. Mi történt? Ki vagyok? Mert hát vagyok, valaki vagyok, valahol vagyok, próbálja hangosan kimondani, de hiába. Újult erővel önmagán kezd töprengeni, a nevén, a személyi adatain, hol lakik,

mi a foglalkozása? Mert most már arra is emlékezik, hogy az emberek dolgoznak, nevük van, járnak-kelnek, beszélgetnek. Gépek neve jut eszébe, autókat lát meg egy országutat. Honnan ez a sok emlék!? De amint erre a kérdésre összpontosít, fölgyorsul körülötte a látvány, aztán meg fejtetőre áll minden, és valahol, fájni kezd benne valami. Ezek szerint van teste. Újra önmagán gondolkodik, mert abban reménykedik, hogy már a legkisebb dolog tovább segítheti, és helyre áll körülötte a régi rend. Régi rend? Kétségbeejtő, egy régi rendről ábrándozik, amelyről fogalma sincs. De ugyanakkor biztos abban, hogy amiben van, az abnormális. A normális világ odakint van, ahonnan – mint most is – mintha neszek szűrődtek volna be hozzá. Biztos benne, hogy ő is ahhoz a kinti világhoz tartozik, hiszen jól ismeri. A létra, az űrhajó, a kikötő, a fehérruhás-nő és a két kalapos férfi alakja bizonyítja mindezt. Várjunk csak, próbálja összegezni a gondolatait. Pár perce fölébredtem. Pár perce? Vajon menny idő lehet. Eszébe jut, hogy az időt, egy másik életben, óra mérte. Vagy ebben? Miféle életben van? Miféle időben? Valamikor jól ismerhette az időt. Mert tudja, hogy múlik. Fölvillan előtte egy óra számlapja, rajta mutatók, amik körbe járnak. És ekkor eszébe jut a szíve. Úristen: a szíve! Ezt sem tudja megérinteni. De hát nyilván működik, hiszen él. Vagy mégsem? Lehet, hogy ő csak egy kő a tengerparton, aki azt képzeli magáról, hogy ember? Kő és tengerpart, megint két új szó, ami valamikor sokat jelenthetett számára, mert hirtelen kitárul a tér körülötte, homokos tengerpartot lát, és a víz fölött vészjósló rikoltozással sirályok köröznek. De más nem jut eszébe, akárhogy is szeretné. Ott áll ebben a különös térben, és egy lépést sem tud tenni se maga felé, se el magától, bele ebbe az ismeretlen, elmúlt időbe. Ettől a gondolattól megriad, és eszébe jut, hogy ilyenkor gyorsabban ver az emberi szív. De nem érzi a szívét, fölvillan ugyan előtte egy nyitott mellkas, amelyben szív dobog, de nem tudja, kié. Nyilván valaki másé, mert az ember nem láthatja a saját szívét. Csak érezheti. De ő most nem érez és nem tud semmit; miközben annyi mindent tud. Látja például, ahogy ez a tenger borította bolygó maga körül forog a végtelen univerzumban. Ettől a gondolattól megint ideges lesz. Hogyan láthatja az univerzumot, a mindenséget, amikor önmagát sem képes megpillantani. Mintha kiradírozták volna az emlékeit. Pedig a bolygón emberek élnek. Az élet – jut most eszébe – mozgást jelent, hangokat, beszédet, érintéseket. Ekkor megpillant egy kezet, amint megfog egy csészét. Érzi a fehér porcelán hűvösét, ahogy az ujjak rásimulnak. De ez nem az ő keze, hanem valaki másé. De kié? A kétségbeeséstől viszont halványan érez valamit a mellkasában… Te csalsz, perel magával, azért idegeskedsz, hogy megtapasztald a szíved. Szeretnéd, ha éreznéd a dobogását, mi!? De ezt sem

érzed. Csak nyugodtan, nyugodtan, utasítja magát. Indulj el a kályhától! Úristen, egy újabb szó: kályha. Méghozzá fehér. Ennek a képe is előbukkant valahonnan. Meleget ad. Szenet vagy fát égetnek benne. De kik!? Hol!? Mikor!? Télen. Igen, télen. Hó. Jég. És van tavasz is. Évszakok. Ezt is tudja. Virágos mezőket lát. És ott a fehér kályha. E képnél hosszabban időzik, de mielőtt beazonosíthatná, hol is látta, tovasodródik. És megint csak ez a fölfoghatatlan, de már egyre ismerősebb sötétség veszi körül. Ébredj, noszogatja magát.

3.

Valamikor le kellett feküdnie, de nem emlékszik az ágyra, amelyikben fekszik. Semmire sem emlékezik. Ki ő? Valakinek lennie kell! Hiszen hall, s ha a szemét nem is tudja kinyitni, mégis lát. De csak emlékképeket. Emlékezik? Ez viszont nem igaz. Nincsenek konkrét emlékei. Mindenféle kép fölvillan ugyan előtte, de fogalma sincs arról, mindez honnan származik! Miért gondolja, hogy van odakint!? Már megint egy fogalom, amit úgy használ, jutott eszébe, mintha tudná, mit jelent a különbség az „idebent" és az „odakint" között. Miért hiszi, hogy ő bent van!? Na igen, magában valóban bent van, mert minden érzet valamiképp kívülről jön, ő pedig belül, magában érzékeli. Mialatt a kint és bent rejtélyén töpreng, úgy érzi, mintha labirintusba jutott volna. Utakat lát, amelyek iszonyatos tempóban száguldanak körülötte, aszfaltutak, autópályák, betonutak, földutak tűnnek föl előtte, emelkednek, lejtenek, kanyarodnak, az utak mentén pedig hatalmas szürke sziklák sora suhan el, aztán egy jegenyesort lát, aztán hirtelen elszakad… Mi is? Egy film! Igen, most egy mozi jutott eszébe, meg filmek, de nem tud fölidézni egyetlen filmet sem, amit valaha látott. Aztán arra gondol, lehet, hogy mindaz, amire töredékeiben emlékezik, valamikor egy film volt, amelyben repültek, és a film elszakadt? Film és mozi. Megint valami régi dolog, ami eszébe jutott. Nézőtér, székek, filmvászon. Lehet, hogy most is moziban ül, a sötét nézőtéren? Szép lenne, gondolja keserűen, hiszen tudja, hogy csak áltatja magát. Nincs mozi, viszont eszébe jut, hogy a film néha elszakad, és a közönség ilyenkor fütyülni kezd, utána pedig fölkapcsolják a villanyt. Igen, villany! Egyszerre átfut az agyán a mozdulat, ahogy egy kéz a kapcsoló felé nyúl. De hiába várja a fényt. Helyette a megszokott csend és sötétség telepszik rá, amitől rettenetesen elfáradt. Ez az érzés viszont már ismerős. Ilyenkor szokott álomba zuhanni. Szokott? Mikor? Az imént vagy egy másik életben!?

Elhatározza, hogy „meglesi" magát. Szeretné ugyanis megragadni a pillanatot, amikor lecsukódik a szeme, s elborítja az álom: az a valami, ami

kívülről telepszik rá. Az utolsó gondolata az, hogy ladikban ül, de nem evezőt tart a kezében, hanem egy pecabotot. Mögötte karcsú nő. Igen, vannak nők is. Ezek szerint ő férfi. De kicsoda? Át akarja ölelni a nőt, hogy hozzásimuljon. Érzi a bőrét. Selymes. Közben arra vár, hogy vágy támadjon benne, de a nő érzete nem jelent neki semmit. Sőt most már abban sem biztos, hogy nő simul hozzá. Mert egyszerre úgy érzi, hogy ő a nő, nőként érzékeli az ismeretlen férfit. Ki ölel és kit? Dühös, mert megint sötétben tapogatózik, s erre a dühre fölriad. Ezek szerint megint elaludt. Nem, ez nem alvás, valami más! Mintha lebegne. És mi van akkor, ha ő egy pillangó? Közben megint fölvillan előtte egy rét. Sírni tudna, annyira valóságosnak és közelinek tűnik ez a kép, de semmit sem tud kezdeni vele. Meg hát nem megy a sírás sem, nyilván azért, mert nincs szeme. Újabb kétségbeesés hulláma lepi el, aminek ugyanakkor örül, mert ez mintha közelebb vinné magához. De amint magára gondol, megint visszasüllyed a feketeségbe.

4.

Amikor fölriad, úgy dönt, nem foglalkozik többet magával. Annál is inkább, mert úgy hallja, beszélgetnek a közelében. De nem tudja beazonosítani a hangokat, mintha egy másik nyelv lenne. Igen, jut eszébe, különféle nyelvek léteznek. És amint ezen gondolkodik, megint a nő jut eszébe, akivel a ladikban ült. Fekete hajú, karcsú nő volt. Hófehér fürdőköpenyben. Hogyan láthatta, amikor nincs szeme!? Álom volt ez is? Vagy emlék? Miközben ezen töpreng, bódító érzés keríti hatalmába. Kenyérillatot észlel. De hát ez lehetetlen, hiszen nincs orra. Nincs? Attól, mert nem tudja megfogni, még lehet. Az illat a bizonyíték. Csak az orrával érezhet szagokat. Ez persze egyáltalán nem biztos. Lehet, hogy csak elképzelte a kenyérszagot, vagyis a kenyeret magát, s a képzelete vetíti ki a szagot, miként minden más érzést. Mert az illat nyomában egy atlétatrikós péket pillantott meg, aki kockás nadrágban állt a sütöde ajtajában, és kezében borospoharat tartott. Átellenben pedig egy templomot és egy temetőt látott. Ezt biztosan nem álmodta. Ezt látta! De mikor és hol!? Mindegy, gondolja, a kenyérszag, a valóságos vagy a képzelt kenyérszag bizonyítja, hogy van, hogy jelen van: él. Pontosabban: egyszer valamikor élt már. A kenyér lehet félkilós, meg kilós is, lehet egyben vagy szeletelve vásárolni. Szeletelés, vásárlás, kenyérbolt… Forog a fogaskerék az agyában. Egy ismerős boltot szeretne megpillantani. De nem jut tovább, ebben az irányban a jól ismert feketeség fogadja. Nincs szeme, nincs keze, teste. Mintha nem lenne. De ha gondolkodom, gondolja, akkor élek, s ezért látok képeket. Lassan a testtel, mondja magának. Honnan tudod, hogy a sötét

szoba sarkában lévő pók nem ugyanazt éli át, amit te. Ő is érzi a kenyérszagot, hallja a beszélgetőket, ő sem lát semmit, várja a reggelt, meg hogy valami szúnyog vagy légy belekeveredjen a hálójába. A pókoknak nincsenek személyi adatai, nem töprengenek azon, van-e kezük vagy lábuk, egyszerűen várakoznak, azt teszik, amit kell. Ó, legyél, pók! Újabb dolgok, amelyek tovább tágítják a világot körülötte. Ami egyrészről jó, mert egyre biztosabban mozog ebben a térben, másrészről egyre jelentéktelenebbnek érzi magát. És ebben az állandóan táguló világban mind nehezebben boldogul. A kenyérillat közben erősödik. De ahelyett, hogy ez az illat, mint imént, megnyugtatná, most súlyos kétsége támad. Ugyanis rádöbben arra, hogy nem éhes! Ami azt bizonyítja, hogy valami nincs rendben vele. Az embernek van szája, nyelve, és ha éhes, eszik. No persze akkor, ha van szája, foga, gyomra. Mert neki, úgy tűnik: nincs. El sem tudja képzelni, hogy eszik, fölfoghatatlan a gondolat, hogy asztalnál ül és előtte étel van. Lehet, születik meg benne a szörnyű fölismerés, hogy a kenyérszag is csak emlék!? Mert hiszen nem tudja ellenőrizni a szagokat, nem kérdezhet, és nem is lát. De akkor meg honnan származnak a képek, tűnődik, hisz látta valamennyit. És nem érti, hogyan láthatta, amikor nem tudja kinyitni a szemét. Mivel hall egyáltalán!? S hogy van az, hogy amit hall, azt valahogy látja is. És mivel lehet magyarázni, hogy miközben a látni vélt dolgokra már-már úgy tekint, mint régi ismerősökre, magáról nincs tudomása.

5.

Megint fölvillan előtte a fehér fürdőköpenyes nő képe. És eszébe jut, talán azt kéne először kideríteni magáról, hogy férfi-e vagy nő. Mert pontosan tudja, hogy vannak férfiak és vannak nők is. Aztán meg öregek és fiatalok. A férfiaknak pénisze van, a nőknek meg vaginája. De hiába képzeli el az embereket, egyetlen arcot sem tud fölidézni. Legalább a sajátjáról lenne bizonyos fogalma. Orr és száj. Szemek. Abból kettő van. Ha lenne keze, akkor most odanyúlna magához, hogy ellenőrizze a nemét. Igen, ez az odanyúlás biztosan segítene neki. Ha megfoghatná magát, akkor talán fölfeslene ez az őrült fátyol, ami körbefonja. De így mit sem tud! Férfi? Nem jelent neki semmit a szó. Mintha nem lenne neme. Volt egyáltalán!? Egymásba gabalyodó férfi és nő testeket lát. De mindez olyan távoli, idegen, hogy zavarba jön tőle. Oké, nincs teste. Már nincs? Vagy még nincs? Ezt sem tudja. Viszont mindeközben a fejében – ezek szerint van feje – összeállt az emberi test teljes képe. Látja a női melleket, a férfiak heréit, látja a vaginát, és azt is tudja, hogy a két nem egyesüléséből születik a gyerek. Úgy érzi, mindent tud az emberekről úgy általánosságban. Ami

azonban, jut eszébe, azt jelenti, hogy valamikor gondolkodott. Sőt, ha így ki tudja fejezni az álmait, emlékeit, azt jelenti, hogy egyszer megtanult már beszélni. És nyilván használta is a szavakat. Sőt biztosan evett kenyeret. A kenyérre gondolás legfontosabb eredménye az lett, hogy még tucatszám jutnak eszébe ételnevek, mint a rántott hús, zöldségleves vagy a töltött cukkíni. Megpróbál az ételek nyomán valami konkrét emléket fölidézni, de akkor megint a péket látja, kezében borospohárral. S akkor rádöbben: tudja, hogy valamikor ivott már bort is. De az ízét nem tudja fölidézni, mert nem képes visszaemlékezni olyan pillanatokra, amikor ő tartott borospoharat a kezében… Csak az a pék! Ő lenne az. Lehet, hogy pék vagyok. Vagy voltam? Én voltam az? Nem. A kenyérsütésről fogalma sincs. Ezt a péket látta valamikor. Az ő élete volt ez? Vagy egy másik élet?

6.

Honnan ismeri az imént megpillantott dolgokat!? A fákat például vagy a gyümölcsöket? Megpróbál megragadni egy pillanatot, amikor gyümölcsöt szedett vagy evett. De nem tud! Viszont újra látja a csészéket. Egy asztalon vannak. Üresek. Tejeskávé volt bennük. Honnan tudja? Megint hangok szűrődnek be hozzá. Mintha széket ráncigálnának odakint. Székek. Igen a szék fontos, rá lehet ülni. S amint erre gondol, a hátával megérzi, emlékezik, ahogy egyszer valamikor egy szék támlájának dőlt. Ez az érzés annyira szép, hogy teljesen ellazul, és szinte elmerül benne. Aztán fölriad. Nyilván elaludt megint. Ha sokat gondolkodik, úgy tűnik, mindig elalszik. Eszébe jut, hogy valamikor órákkal, napokkal vagy tán évekkel, sőt életekkel ezelőtt: ki akarta nyitni a szemét. Megint megpróbálja, de most sem tudja. Szeretné megdörzsölni, szeretne a másik oldalára fordulni, de nem tud. De miért keresi a szemét? Miért akar mozogni, amikor annyi mindent lát és tud!? Ott forog előtte például a Föld, és körbe veszi a végtelen univerzum. Mindent lát, a Holdat, a bolygókat; még a Napot is. Belenézhet, ránézhet, és nem vakítja. Mert, döbben rá, úgy tűnik, valami egészen titokzatos tekintetet birtokol. Mintha az egész lénye egy óriási szem lenne! Talán ezért nem kell neki kéz, szív, száj, vagyis test, mert ő maga minden: test, száj, szem és szív. Mintha minden ő lenne, a pók, a kályha, a hattyú, maga az idő is. Látja az időt, tudja, hogy múlik, de ő nincs benne. Független tőle. Tudja, hogy ilyesmit még sohasem érzett. Röpülni is tud, amire egyetlen szokványos ember sem képes. Igen, úgy kezdődött minden. Emlékszik, ahogy röpdösött ebben a maga teremtette térben. Alatta házak, utcák, dombok suhantak el, és szinte az akarata szerint változott a látvány. Igen, alig meri megfogalmazni, de úgy érzi, minden olyan körülötte, mintha ő teremtette volna, mintha a teremtés az

ő kezében lenne. Az van, az lesz, amit akar! Isten, jut eszébe a szó, és közben valami hatalmas erő hatja át. Érzi, hogy e gondolatra most megremegne, ha tudna remegni, olyan borzongató ez a fölfedezés. Világot, világokat teremt! Még egyszer végigtekint a „birodalmán". Látja a házat, ahol elkezdte a röpülést, látja az utcát, az ovális teret, látja a tavat, látja a dombokat, a szőlőtőkéket, és úgy érzi, akarata szerint újabb és újabb sorrendbe állíthat mindent. Boldog, de ugyanakkor kimerült, kimerítette ez a sok dolog, amit maga elé képzelt. Érzi, hogy meg kell pihennie, ha be akarja járni a világot, a világát, ha meg akarja érteni, ha el akar igazodni benne. Igen, csak kipihenten, tiszta lélekkel vághat neki a maga teremtette útnak. És ezekben a pillanatokban, pontosan megérzi – mintha repülne megint –, hogy álomba zuhan.